

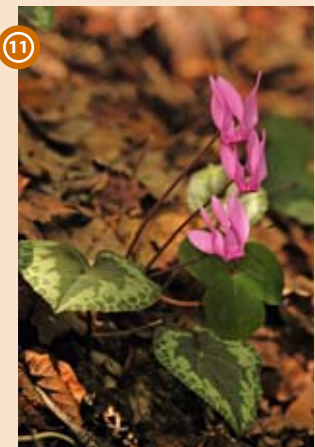
Přírodní poměry okolí Onšova

K území Národního parku Podyjí náleží pouze jižní část katastru obce s menším lesním komplexem při pravém břehu Hřbitovního potoka. V jeho pramenné oblasti při lesním okraji u silnice do Vranova se nachází Onšovská tůň s výskytem ohrožených obojživelníků (skokan štíhlý a hnědý, čolek dravý a obecný, rosnička zelená).

V rámci soustavy Natura 2000 je oblast součástí Evropsky významné lokality Podyjí a Ptačí oblasti Podyjí, která je vymezena pro dva vzácné druhy ptáků – strakapouda jižního a pěnicí vlašskou.

10

11

12

13

Lesy v okolí Onšova

Většina lesů na katastru obce Onšov se nachází mimo území národního parku a jeho ochranného pásma a jedná se o les hospodářský, jehož druhová skladba byla v minulosti člověkem významně pozměněna. Lesy uvnitř národního parku a jeho ochranného pásma jsou naopak lesy zvláštního určení s druhovou skladbou povětšinou blízkou skladbě přírodní. Převažují zde svěží a bohaté bukové doubravy, popřípadě hlinité dubové bučiny. Mimo buku a všudypřítomného dubu zde najdeme širokou škálu dalších dřevin – lípy, habr, javory, osiku, jeřáby, jasan, břízu, třešeň a další jednotlivé nebo skupinovitě vtroušené druhy. Místa, zejména v lesích v ochranném pásmu, roste vtroušené jedle bělokorá. V minulosti byly i tyto lesy, zejména na plošině v okolí letohrádku, člověkem částečně pozměněny. Najdeme zde plochy uměle vysazených monokultur smrku ztepilého, borovice lesní nebo modřínu opadavého. Tyto nepůvodní druhy jsou postupně buď přirozenou obnovou anebo umělou výsadbou nahrazovány domácími dřevinami, které na tyto lokality přirozeně patří.

Většina lesů v okolí Onšova slouží k přírodě blízkému hospodaření obce při zohlednění jejich poslání daného polohou na území národního parku a významem pro druhovou rozmanitost.

14

Turistika

Poloha obce Onšov ve značné vzdálenosti mimo hlavní návštěvní cíle Národního parku Podyjí neskýtá příliš možností k pěším vycházkám do tohoto území. Díky nedalekému Vranovu nad Dyjí a stejnojmenné vodní nádrži je spádovou rekreační oblastí obce spíše Vranovsko.

S městysem Vranov nad Dyjí a s hrází Vranovské přehrady je obec Onšov propojena tzv. Claryho stezkou. Jedná se o pěší naučnou stezku mezi některými drobnými památkami bývalého vranovského panství, umožňující návštěvníkům Vranova a Onšova seznámit se se zajímavou romantickou historií této oblasti. Claryho stezka vychází z náměstí ve Vranově nad Dyjí, míjí kostel Nanebevzetí Panny Marie a stoupá až k Mniszkovu kříži. Zde se otevírá krásný výhled na samotný Vranov, na protějším břehu Dyje se vypínající stejnojmenný zámek a na údolí řeky Dyje tekoucí k blízkému hřbetu Ledových slují.

Mniszkův kříž je jednou z drobných romantických staveb bývalého vranovského panství. Byl postaven v roce 1846 na popud tehdejší majitelky panství Heleny Mniszkové jako vzpomínka na jejího předčasně zemřelého manžela. Od tohoto místa nás stezka vede dále směrem vzhůru okolo dalších drobných památek (kaple Nejsvětější Trojice, Kumpova kaple) až do Onšova, cestou můžeme pak odbočit a udělat si drobnou zacházku k bývalému Šibeničnímu vrchu nebo k umělé štolě Silberloch a kaskádám Stříbrného potoka v prudkém svahu nad štolou.

Na návsi v Onšově se Claryho stezka prudce stáčí doleva směrem západním a dovede nás k asi nejatraktivnějšímu turistickému cíli na katastru obce Onšov. Jedná se o Claryho kříž, nádhernou skalní vyhlídku s litinovým křížem vybudovanou na památku spisovatele a malíře Karla Claryho. Od Claryho kříže se nabízí nádherný výhled na hráz vranovské přehrady, údolí Dyje nad Vranovem a na nepřítli vzdálený zámek Vranov na protějším břehu řeky Dyje.

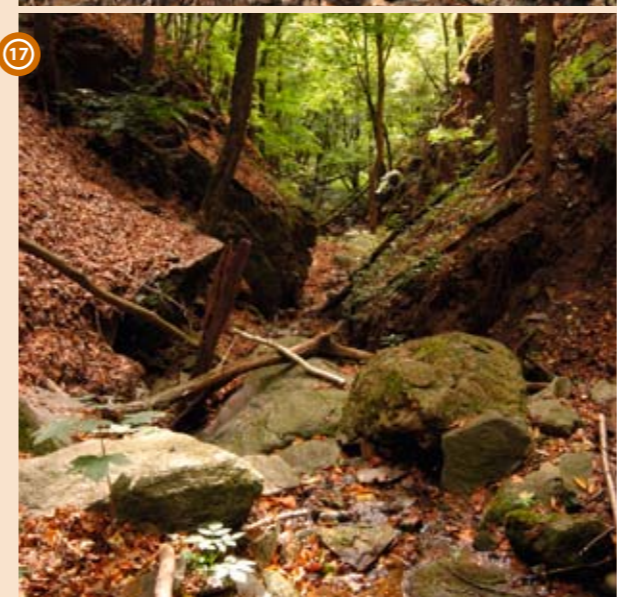

15

Všechny výše popsané turistické cíle se nacházejí na území ochranného pásma Národního parku Podyjí. Pro cyklisty projíždějící Onšovem to však není do národního parku daleko. Pokud na kole popojedeme do Lesné nebo do Čížova, dostaneme se snadno již i do rakouského Hardeggu a můžeme vedle vlastního městečka nahlédnout i do rakouského Národního parku Thayatal. Dojedeme-li až do Lukova nebo Podmolí, určitě si nesmíme nechat ujít i návštěvu Nového Hrádku, romantické zříceniny ukryté v lesích národního parku s nejkrásnějším výhledem na meandrující zákruty řeky

16

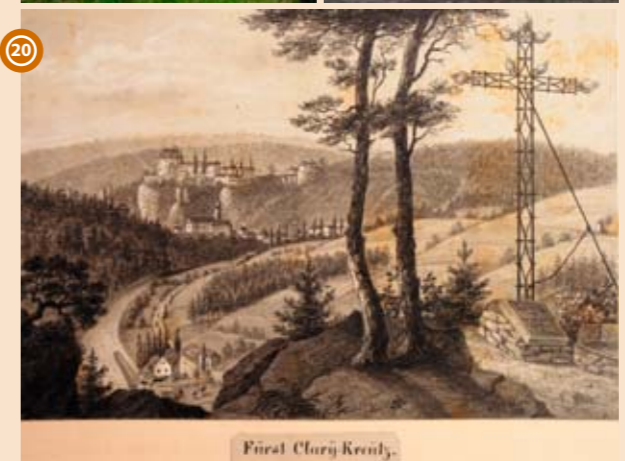
17

Dyje hluboko pod námi. Zříceninu lze navštívit pouze v létě v období květen – září, součástí návštěvy je výklad průvodce o zajímavých dějinách tohoto středověkého hradu i o přírodě Národního parku Podyjí.

18

19

20

Obec Onšov

671 02 Onšov 1
tel.: +420 515 291 024, e-mail: obeconsov@tiscali.cz
www.obeconsov.cz

Správa Národního parku Podyjí

Na Vyhlídce 5, 669 01 Znojmo
tel.: +420 515 226 722, e-mail: info@nppodyji.cz
www.nppodyji.cz

Autoři textů: Jan Kos, Petr Lazárek, Anna Maixnerová, Petr Vančura; Autoři fotografií: archiv Jihomoravského muzea ve Znojmě, archiv Správy Národního parku Podyjí, Dušan Boucný, Petr Lazárek, Zdeněk Tunka; Vydala: Správa Národního parku Podyjí v říjnu 2017; Grafická úprava, sazba a tisk: Profi-tisk group s.r.o.

10 Hlasitě houkající pohádková sova, to je puštitik obecný, běžný obyvatel podyjských lesů
11 Brambořík nachový, hojný v podyjských listnatých lesích, připutoval na jihozápadní Moravu z Alp. Nikde jinde v republice se nevyskytuje
12 Výr velký je naše největší sova, typická svým hlubokým houkáním, osídluje skály na hraně kaňonu

13 Kuna skalní, ta s bílou náprsenkou, žije v blízkosti lidských sídel a neobydlených budov
14 Jedna z divokých lesních roklí pod Onšovem

15 Rekreační oblast Vodní nádrže Vranov částečně zasahuje do katastru obce Onšov

16 Claryho stezka zavede návštěvníky ke stejnojmennému kříži postavenému vysoko nad údolím Dyje
17 Většina roklí pod obcí bývá v letní polovině roku zcela suchá

18 Na Claryho stezce mezi Vranovem a Onšovem návštěvníci míjí Kumpovu kapli
19 ...či Kapli Nejsvětější Trojice nad vranovskými serpentínami
20 Claryho kříž a zámek ve Vranově nad Dyjí na kresbě Josefa Dorého z roku 1872

Litinový Claryho kříž byl postaven na skále nad hrází Vranovské přehrady

Tak malebnou návěs aby pohledal. Je jak vystřižená z barvotiskového obrázku: rybníček jako dlaň, ve kterém se zrcadlí kaple sv. Anny i staré udržované usedlosti. Ostatně vesnice Onšov patří k nejzachovalejším v ochranném pásmu Národního parku Podyjí, co se původních staveb a jejich uspořádání týče. Jedna ze tří nejmenších obcí na Znojemsku paradoxně není místem, které na mapě těžko hledáte. Na jejím katastru je kus přehradní hráze i část pláže přiléhající k Vranovské přehradě. A přesto tu vládne klid. Nic neruší plynutí času, které je k tomuto koutu světa příznivé.

Poloha obce

Obec Onšov se nachází při severozápadním okraji Národního parku Podyjí. Patří k menším sídlům znojemského regionu, v obci žije v posledních letech trvale necelých 80 obyvatel.

Geologické podloží obce a jejího bezprostředního okolí je velmi pestré. Nacházejí se zde především staré metamorfované horniny okraje Českého masivu, zejména dvojslídne bítešské ortoruly, dále ororuly s vločkami amfibolitu či granátu, na poměrně rozsáhlých plochách i dvojslídne svory. Plošina východně od obce pak leží na čtvrtohorních sprašových sedimentech.

Obec je odvodňována několika krátkými vodotečemi do řeky Dyje směrem k jihu a západu. Tyto potoky pramení na plošině v bezprostředním okolí obce, zahlubují se velmi rychle do okolního reliéfu a tvoří většinou úzké a prudké rokly nedaleko pod obcí. Na jedné z těchto vodotečí západně od obce je vytvořen systém malebných drobných vodních kaskád, rokly pod nimi končí u řeky Dyje nedaleko pod hrází vranovské přehrady.

Z historie obce

Při cestě do Vranova nad Dyjí se dá odbočka na Onšov snadno minout. Stačí se trochu zamyslet nad konečností života, když člověk míjí obilné zdi typického venkovského hřbitůvku. Je to malá předzvěst budoucích vjemů. Ves je tak trochu jak kulisy v pohádce. K vidění toho jen zdánlivě není mnoho - ale stojí za to si prohlédnout každou jednotlivou usedlost zvlášť. Historie se tu samozřejmě snoubí se současností, včerejšek připravil cestu k tomu, co se žije dnes. Je cítit, že ti, kteří obec převzali do péče, mají úctu ke svým předkům, kteří se kdysi usadili v této části moravského předhůří Vysočiny.

Už 28. září 1323 kdosi zanesl do starých knih informaci o existenci této obce. Samozřejmě ji zmínil jako součást vranovského panství. Jinak to v té době ani nebylo možné. Na co oko pohlédlo, patřilo k Vranovu.

Obec tehdy nesla jméno Unašov (Uneschow). Vyrostla na planině, která směrem na jihozápad strmě padá do údolí řeky Dyje a dnes i k hladině Vranovské přehrady. Ve zmíněných spisech se praví, že ji král Jan Lucemburský předává - výměnou za jiné statky - Jindřichovi z Lipé, který v té době dosáhl významného postavení a byl životním partnerem ovdovělé české královny Alžběty Rejčky.

O necelých třicet let později se už vesnici říká Onschow. V zemských knihách je doklad o tom, že částečně patřila synům Dobšových z Lukova.

A jak šel čas, vlastníci se opět měnili. V roce 1358, 1365, 1371. Dvory a lány přitom postupně získávali páni Oldřich z Onšova, Maršík z Onšova, Petr z Onšova - a nakonec Miklas z Prachatic.

Ovšem v roce 1516 patří obec pod vranovský velkostatek. Za necelých deset let se zase situace radikálně mění: v roce 1525 je totiž v knihách zmínka o tom, že ves je pustá. Co se stalo? To se neví. Naštěstí se však zase postavila na nohy a čtvrtstoletí poté přicházejí noví osídlenci.

Konec třicetileté války (1618 - 1648) sem přivedl české obyvatelstvo.

Obec se postupně rozmáhala, byla tu dokonce cihelna i pila - a tři zájezdní hostince. Na mapě z roku 1824 je vidět pětadvacet stavení. O tři roky později tu trvale žilo 138 obyva-

tel, zřejmě největší počet v historii. Je to téměř dvojnásobek dnešního počtu.

Na vzhled příhraniční obce a osudy jejích lidí měly pocho-pitelně ve 20. století vliv obě světové války. Protože velká část obyvatelstva byla německé národnosti, stal se Onšov v roce 1938 součástí Říše. Po roce 1945 zůstává část půdy původním majitelům, zkonfiskována je asi třetina pozemků.

Krajina kolem obce se vždy využívala především k země-dělským účelům. Položena o 200 metrů výše než ty oblasti, kde se pěstuje vinná réva, dávala svým lidem na vybranou mezi obilím a bramborami.

A - samozřejmě - významnou složkou utváření krajiny, ale i lidských charakterů byly lesy kolem. Ostatně i dnes tvoří zalesněné části téměř polovinu výměry katastru obce. Jde především o listnaté lesy, hlavně dubohabřiny. Část lesa zasahuje do ochranného pásma vodní nádrže Vranov, která je zdrojem pitné vody pro široké okolí.

Výstavba přehrad na Dyji severozápadně od Onšova přinesla do života obyvatel malé obce zásadní změny. Do jejího katastru zasahuje levý břeh Švýcarské zátoky a část přehrad-ní hráze.

Vranovská přehrada

Stavba přehrad na Dyji byla logickým vyústěním obav a neštěstí, které přinášely časté záplavy. Ničily všechno, co jim stálo v cestě, ohrožovaly životy lidí i jejich majetek. První úvahy o stavbě, jejíž betonová hráz by zadržela miliony kubických metrů vody, se objevily už na počátku 20. století. Uvažovalo se také o tom, že voda nemusí být jen zlým pá-nem, ale i dobrým sluhou. Vodní živel se měl využít k výrobě elektrické energie.

Šlo tehdy v roce 1908 o studentský návrh, jak zamezit zá-plavám. První světová válka úvahy a plány přetřhla, ale hned po vzniku samostatné Československé republiky se opět probudily k životu. Čtyři roky trvalo zpracování studie, která využívala nového stavebního postupu a jejímž autorem byl Rakušan Ferdinand Schmidt. Šlo o výstavbu gravitační hráze z litého betonu, tedy o konstrukci oboustranně zaklesnutou do skalního masívu, která se v té době teprve začínala vyu-žívat. Ostatně hlavní stavitel Míka vše několik let pečlivě stu-doval ve Švýcarsku.

V roce 1929 byly pověřeny stavbou tři akciové společnosti. S budováním se začalo v roce 1930. Betonářské práce trvaly od června 1931 do srpna 1933. Dalším krokem bylo zhotove-ní vodních výpustí a vybudování vodní elektrárny. Do provo-zu se Vranovská přehrada uváděla v dubnu 1934.

Koruna hráze je v nadmořské výšce 353,94 m n. m. Délka hráze je 290 metrů a šířka 7 metrů. Tyčí se do výše 47 metrů nad dnem řeky Dyje.

Lidský zásah měl samozřejmě vliv na krajinu. I v Onšově byly zaplaveny části lesů a jedno hospodářské stavení. Co to však bylo proti zaplavení celé jedné vesnice - Bítova.

Kromě regulace přívalových vod a výroby elektrické ener-gie ale přinesla i další důležitý aspekt do života lidí v regionu: z Vranovska se stala vyhledávaná rekreační oblast.

Drobné historické památky

Kaple svatě Anny stojí na trojúhelníkové návsi od roku 1853. Je opatřena dvěma menšími zvony. Tříboká výklenko-vá kaplička za vsí a stará lípa s pohostinnými lavičkami lákají k posezení i dnešní poutníky. Claryho kříž je zajímavostí, kte-roou nelze minout. Dá se k němu pohodlně dostat označenou turistickou stezkou. Kříž je vyrobený z blanenské litiny a je nepřehlédnutelným monumentem, spjatým s historií Vrano-va nad Dyjí. Na vrchol mohutné, více než osmdesát metrů vysoké skály, ho nechal posta-vit hrabě Stanislav z Mníšku, majitel vranovského zámku. Do dnešních dnů připomíná pa-mátku jeho přítele knížete Kar-la Claryho, významného huma-nisty, malíře a spisovatele, který se při svém pobytu ve Vranově v době epidemie cholery naka-zil touto nemocí. Onemocněl a v březnu roku 1831 ve Vídni na následky onemocnění, které si přivezl z Vranovska, skončil.

1 Tříboká výklenková kaplička s památnou lípou na okraji Onšova

2 Dům čp. 15 na onšovské návsi

3 Skládané kamenné zdi jsou pěkným prvkem místní zástavby

4 Idyla onšovského venkova

5 Jedna z pěkně zachovalých onšovských stodol

6 Věž kaple sv. Anny je viditelná snad ze všech okrajů obce

7 Onšov, dům čp. 19

8 Kaple sv. Anny na trojúhelníkové onšovské návsi

9 Jedna z opravených drobných církevních památek v Onšově